

Milan Šup

Roky 1939 až 1945 v Polné očima pamětníka

V letošním roce si budeme v květnových dnech připomínat 65 let od skončení druhé světové války, konec šestileté okupace Čech a Moravy nacistickým Německem, konec potupného státního útvaru s názvem Protektorát Čechy a Morava – Böhmen und Mähren. V květnu 1945 skončilo nejtragičtější období v moderních dějinách našeho státu, ve kterém „Protektorát...“ dostal víceméně koloniální statut.

Období od 15. března 1939 do květnových dnů roku 1945 bylo pro naši, dnes již odcházející generaci pamětníků, historickým prožitkem, který se do našeho vědomí zapsal jako doba temna. Prožili jsme v něm čas, který měl v našem věku patřit k nejkrásnějším v životě člověka.

Jako děti školou povinné jsme vnímaly radost starších občanů ze samostatného československého státu, jejich úctu k prvnímu prezidentovi republiky T. G. Masarykovi, který ještě na prvňáčky shlížel z fotografie na školní stěně za „katedrou“ polenských kantorů. V dalším roce byl vystřídán na krátkou dobu Edvardem Benešem a potom až do konce školní docházky za protektorátu na nás hleděl Emil Hácha. V roce 1938 jsme, bohužel i my, vnímali osudové dění v naší zemi včetně dvou mobilizačních armád během šesti měsíců s povoláním do zbraně otců některých z nás i našich oblíbených kantorů – důstojníků v záloze. Děni, které vyvrcholilo potupnou mnichovskou dohodou, vznikem okleštěné tak zvané druhé republiky, zklamáním ze strany spojenců a 15. březnem 1939, kdy i do Polné vstoupila vojska německého Wehrmachtu.

Období dětství a mládí nám poznamenal zákaz oblíbeného Sokola s cvičitelem nás nejmenších, bratrem Václavem Týnovským, ruským legionářem. Zakázán byl Junák a bezodkladně zrušen i první skautský tábor u Rendlíčku v roce 1940. Zapovězena byla i činnost dalších spolků a organizací – Orla, Dělnické tělovýchovné jednoty a dalších, které mělo později nahradit proněmecké Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. V Polné však tato organizace s převýchovou mladých lidí příliš neuspěla; v rámci Kuratoria pokračovala skrytě ve stejném prvorepublikovém duchu skautská výchova. Stejně tomu bylo, pokud jde o skautskou výchovu v oddílu hasičského dorostu, která probíhala současně s hasičským výcvikem. Vznikly různé, samozřejmě protektorátními úřady nepovolené,

kluby, kde jsme se scházeli k četbě časopisu *Mladý Hlasatel*, propagujícím skautské myšlenky spisovatele Jaroslava Foglara.

Ve škole se muselo v učebnicích škrtat vše, co souviselo s Československou republikou a jejími představiteli. Nevyučoval se dějepis, v zeměpise jen Velkoněmecká říše a Protektorát Čechy a Morava. Školní mapy v mnohých rodinách nahradily mapy, na nichž se smutkem a později s radostí a očekáváním konce války se zaznamenával pohyb front válčících států. Doma jsme tak poznávali jiná místa planety, zejména ta pro válku zlomová – Al-Amein, Tobruk, Stalingrad, Kursk, Leningrad, Normandii a mnoho dalších. Povinná byla výuka, vlivem nacistické okupace, nenáviděné němčiny, kterou nám připomínaly dvojjazyčné nápisy nad každým obchodem a v názvech okolních obcí. Jen městu Polná zmizela na místních tabulích a úředních listinách čárka nad písmenem „á“, a žili jsme v ten čas i ve městě Polna. Lokálka jezdila mezi stanicemi Polna-Stadt – Polna-Stecken ¹⁾ s vagony označenými BMB – ČMD.

Rád bych zmínil jednu perličku k výuce němčiny mladým kantorem a výborným hokejistou polenského klubu Antonínem Müllerem. V posledním ročníku chlapecké hlavní školy jsme občas při jeho hodinách a za jeho asistence hráli s mincemi na školních lavicích stolní fotbal či hokej. Samozřejmě s nezbytnou hlídkou postavenou na chodbě s povinností včasného varování před pohybem kolaborantského ředitele školy, z vůle Němců jmenovaného, Josefa Prouzy. Jeden z důkazů vzájemné důvěry mezi českým kantorem a jeho žáky v době nacistické okupace. Stejným projevem důvěry bylo, když před nás, žáky IV. B předstoupil před zahájením vyučování v onom později známém „Dnu D – vylodění spojenců ve Francii“, učitel Jaroslav Lesák. Kantoři před námi tedy své protiněmecké postoje neskrývali. Přes všechna omezení ze strany protektorátních úřadů snažili se nám poskytnout v této těžké době maximum možných informací – nezavádějících vědomostí. Provoz ve školních budovách byl často narušován jejich obsazením válečnými uprchlíky, německým Wehrmachtem. Obchodní akademií, vypuzenou Němci dočasně z Jihlavy do Polné, uhelnými prázdninami v tuhých válečných zimách, kdy se do školy chodilo jen pro úkoly, koncem války i do předsálí kina, kde se i vyučovalo. V roce 1940 jsme se seznámili s novými vrstevníky z Dobronína, když jejich českou měšťanskou školu zabrali Němci. Škola byla od 20. února přemístěna do Polné do budovy Měšťanské spořitelny a hostince „U Rákosníků“ na Zápeklí. V říjnu

roku 1943 byla dobronínská škola umístěná v Polné zrušena a její žáci přešli do Hlavní školy v Polné.

Od počátku okupace jsme se již jako děti měly možnost seznámit se s represivními zásahy německých okupantů do života našich spoluobčanů. Obavy z příchodu Gestapa byly na denním pořádku. Každé zazvonění u domovních dveří ve večerních a zejména v nočních hodinách už předem vyvolávalo pocit strachu. Před koncem školního roku 1940 zatkl Gestapo rodinné příslušníky některých našich spolužáků a vrstevníků. Otec mého souseda ve školní lavici Jaroslava Anděla byl mezi nimi a zemřel ve vězení v Untermansfeldu. Zatýkáni polenských občanů za odbojovou činnost pokračovalo i v dalších letech. Zatčení byli i bývalý ředitel školy Václav Kouklík, otec naší spolužačky Vlasty, kantor a náčelník Sokola Václav Škarka, který později zahynul v koncentračním táboře v Osvětimi.

Represe tvrdě dolehla na život židovských obyvatel města. Jednoho dne přišla do naší party na polenském rynku naše kamarádka, černovlasá Dáša Dürheimová a se smutkem v očích nám na svých šatech ukazovala žlutou hvězdu s německým nápisem JUDE. Se stejným označením přicházel starší vrstevník Zdeněk Basch, který si s námi ještě v tuhé zimě let 1941 a 1942 stavěl ze sněhu v parčíku „Na Kopečku“²⁾ eskymácké iglú. V polovině roku 1942 byli oba se svými rodiči odesláni s transportem do Terezína, aby se stali obětí holokaustu. Zpochybňování této nacistické zločiny je pro naši generaci nepřijatelné a trestuhodné.

Spravedlivé odplaty, za příkoří spáchané na Židech i krivdy páchané na českých občanech, se dostalo zastupujícímu říšskému protektorovi Reinhardu Hendrichovi, když zemřel na následky atentátu, provedeného 27. května 1942 československými parašutisty vyslanými z Velké Británie. Bezprostředně po atentátu jsme se i v Polné stali ve večerních hodinách svědky rozsáhlé razie početných německých vojáků, policistů a Gestapa při pátrání po pachatelích atentátu a jejich případném úkrytu. Občanům, kteří byli v té době mimo domov, byla prováděna kontrola tehdejších občanských průkazů – *Allgemeinde Bürgerliche Legitimation* – Všeobecná občanská legitimace státního příslušníka Protektorátu Čechy a Morava. S tímto dokladem, který v ten kritický den neměl můj otec na partičce mariáše v restauraci „U Kubíčků“ u sebe, jsem za ním z domova utíkal se strachem, aby nebyl při této razii jako osoba bez dokladu zatčen. Vždyť atentát byl následně příčinou tvrdých represivních opatření vůči českému národu. Opět jsme mohli na

černých vyhláškách vyvěšených na budově radnice číst jména občanů popravených za schvalování atentátu a ukrývání parašutistů.

Ponurý čas protektorátu byl ve večerních a nočních hodinách umocňován nařízeným zatemněním domovních oken, kdy ani škvírkou nesměl proniknout paprsek světla, omezeným či zcela vypnutým veřejným osvětlením ulic a náměstí. Automobily, pokud při omezeném přidělu pohonných hmot vůbec jezdily, musely mít zakryté reflektory, které svítily jen proužkem 8x2 cm velikým.

Tradiční polenské korzování kolem rynku, které si občané nedali vzít, probíhalo při sporém osvětlení nebo jen za svitu měsíce. Od 18. března 1939 musela auta místo vlevo jezdit jako v Říši vpravo a chodci též vpravo podle všudepřítomného příkazu „Rechte Fahren! Rechte gegen!“ Také nedělní korzování „po kostele“ spojené s projednáváním záležitostí všedních dnů za účasti občanů z okolních vesnic si Polenští udrželi po celou dobu okupace. Bohužel, v některých letech na dlouhou dobu, nuceně opustili korzo občané nasazení na práce do Říše. Totální nasazení – Totaleinsatz – do Německa zpočátku postihl občany ročníku 1921. Výběrem následovaly další ročníky a v roce 1944 to již byl ročník 1924. Na korzu je tehdy zastoupila naše generace letošních osmdesátníků, se kterou začínala koncem protektorátu lomcovat puberta se vším, co k ní patří. Byl to čas prvních lásek vznikajících na korzu.

S blížícím se koncem války jsme snili o budoucnosti. Co budeme studovat, čím chceme být. Střední školy byly od roku 1944 kromě průmyslovek zavřeny. Těšili jsme se na možnost cestování, o které nás válečný čas nenávratně připravil. Přídělový systém potravin v podstatě vylučoval stravovat se delší dobu mimo domov. Proto ani do Polné nepřijížděli žádní hosté na letní pobyt, tak zvaní „luffáci“, samozřejmě ani děti na sokolské a skautské tábory, protože jejich organizace byly zakázány. Naopak se ke svým rodinám a příbuzným vraceli na dovolenou, pokud vůbec nějakou měli, místní rodáci žijící ve větších městech. V rodném městě se širokým venkovským zázemím nebyla o potraviny tak velká nouze, jako ve velkých městech, zejména v Praze a Brně. U příbuzných se, pro skromné lidi pocházející z Vysočiny, vždy přeci jen nějaký ten „žvanec“ našel. Byly zde brambory, na dvorku domácí havěť – slepice, kačeny i husa, nechyběl králik. V létě oblíbené houby na různé způsoby úpravy a jiné lesní plody pro zpestření válečného jídelníčku. Bohužel, zavedený přídělový systém „na lístky“

s protektorátem v květnu roku 1945 neskončil a po osvobození trval v Československu až do roku 1953.

Připomeňme současné generaci jaká omezení dnešním pamětníkům přinášel. Nedostatek potravin a jiného zboží – textilu, obuvi, tabákových výrobků, pracích prostředků, uhlí, byl v protektorátním řízeném hospodářství řešen s německou důsledností přidělovým systémem. Tento systém, na rozdíl od chaotického zásobování za I. světové války, který zažívali naši předci, poskytoval občanům určitou jistotu, byť malého přídělu potravin. „Na lístky“, jak se říkalo, si každý mohl na určité období koupit omezené množství potravin – masa a masných výrobků, cukru, chleba a pečiva, mouky, másla a mléčných výrobků. Zvýšený příděl potravin měly osoby těžce pracující – horníci, hutníci. V Polné se tyto a podobné profese s nárokem na mimořádný příděl nevyskytovaly. Potravinové „lístky“ vydával občanům obecní úřad. V obchodech odevzdané ústřížky – lístky – se lepily na samostatné archy vodním sklem. Obchodníci podle odevzdaného množství lístků získávali další zboží. Stejně tomu bylo u jiného zboží na příděl. Obuv, textil, prádlo – na „šatenky“ – „Kleiderkarte“ rozlišené podle věku občana. O vtípky nebyla ani za okupace nouze. Za koupenou podprsenku, když obchodník odstříhoval čtyři body ze šatenky, se ženy s úsměvem tázaly: „...čtyři body na dva body?“

Cigarety a tabákové výrobky byly též na příděl. Nárok na tak zvanou „tabačenkou“ měli pouze muži od věku 21 let. Pro nekuřáky, kteří tak mohli získat cigarety či tabák a tyto pak směniti za jiné nedostatkové zboží, bylo nekuřáctví nesmírnou výhodou. Koloniální, zámožské zboží – káva, čaj, rýže, koření, jižní ovoce... – se v obchodech po celou dobu okupace neprodávalo vůbec. Občané protektorátu neměli na tento druh zboží nárok. Vůni čerstvě pražené kávy linoucí se z obchodu Rudolfa Chlebečka v rohu Husova náměstí odvál protektorátní čas. Kávu připomínaly jen pečlivě vyleštěné, prázdné zásobníky na kávu za pulty obchodníků. Prázdnotou zely na pultech obchodů sklenice kdysi plné bonbonů přitahující svou barevností oči malých dětí. Koloniály, jak se za první republiky obchody s výše uvedeným zbožím nazývaly, se změnily na obchody se smíšeným zbožím. Samozřejmě s povinným německým, neskutečně dlouhým názvem „Gemischtwarenhandlung“. Samostatnou kategorií byli „samozásobitelé“, což byli zemědělci, kteří potravinové „lístky“ nedostávali. Po splnění značných dodávkových povinností si mohli část zemědělské produkce ponechat pro svoji osobní spotřebu; obilí pro výměnu ve mlýně za mouku, porazit jed-

noho vepře atp. Povinné byly dodávky skotu, mléka, vajec a jiných zemědělských produktů. Zneužití dodávkových povinností a přidělového systému při zjištění soustavně prováděnými kontrolami bylo následně tvrdě trestáno, kriminalizováno. Velkému riziku byli vystaveni mlynáři za semletí většího množství obilí, nepovolený prodej mouky jiným občanům než samozásobitelům; řezníkům za nepovolenou porážku vepře, jak se říkalo „na černo“. Represivní opatření zaměřené proti „šmelinářům“ či „keťasům“ zneužívajícím černého, nedovoleného obchodu s potravinami a jiným zbožím k obohacování ve velkém za přehnané ceny, postihlo někde zemědělce, mlynáře, řezníky, kteří poskytli potraviny nezištně svým spoluobčanům. S označením polenského občana s výše uvedeným pojmem „šmelinář“ – „keťas“, rozšířeným ve velkých městech, jsme se nesetkávali. Obyvatelé města a okolí se vzájemně dobře znali, za nezištnou výpomoc nikoho nedávali a nebylo jí málo. Zavřené oči měli při prováděných kontrolách i polenští četníci. Bohužel, někteří za války odsouzení „šmelináři“, kteří prodávali potraviny nejen za přemrštěné ceny a neštíteli se brát od městských obyvatel i různé cennosti z drahých kovů, obrazy atd., se po válce vydávali za odbojáře a v poválečném zmatku se jim to dařilo.

Podle známého rčení „Nouze naučila Dalibora housti“ se s nedostatkem životních potřeb snažili za protektorátu vypořádat polenští občané. Na dvorky měšťanských domů se vrátila drůbež, chovali se králíci na maso a angorští na vlnu. Jednu nebo dvě husy ročně vykrmily městské maminky šíškami, které děti motaly z obilních otrub a sušených potom na půdě. Pokud se získala žitná mouka, pekl se po vzoru babiček doma chléb nebo se v ošatce ve tvaru bochníku odnesl k upečení pekaři. Po domácku se vyrábělo z loje a nezbytných přísad mýdlo, které se po „uvaření“ rozlévalo na pekáč a po vychladnutí krájelo na potřebné díly. Intenzivněji se využívaly zahrádky pro pěstování zeleniny, kuřáci si pěstovali tabák. Ze sušených tabákových listů se vyráběla „domovina“, ze které se balily cigarety nebo byla cpána do dýmek. O „kvalitě“ tohoto kuřiva nebylo pochyb. Ze starých obleků se přeshívalo oblečení na děti doma nebo za dostupné ceny u místních krejčích a švadlen. Ze starých rozpáraných svetrů se pletly nové, ty lepší z vlny, získané z angorských králíků. Klukům se šily trenýrky z černé klotové látky, určené na zatmění nebo ze starých praporů. Sloužily i jako plavky.

Určitým kladem přidělového systému byla nucená střídmost v konzumaci potravin, včetně těch doma na přilepšenou produkovaných, které byly velmi kvalitní. Nikdo z naší generace nebyl obézní, což dokládají dobové školní a

jiné fotografie. Při zmínce o kvalitě domácích potravin se ještě dnes vybaví chuťová vzpomínka: na ukrojený krajíček z bochníku chleba přivezeného na kole, pokoutně schovaného pod košilí, od českého zemědělce Františka Šípka z Nových Dvorů (obce s německou většinou), namazaný sádlem s husími játry z maminkou vykrmené husy. Bohužel, syn František tohoto dobrého člověka a sedláka, náš vrstevník se stal válečnou obětí – zahynul při manipulaci s odhozenou municí.

Doba prožitá za okupace v nás na celý život zakotvila „šetřilky“, žádné obnošené, nemoderní oděvní svršky a boty nevyhazovat do popelnic! Hezky uložit do almary pro případ horších časů, což kdyby se někdy hodily. Pro dnešní mladou generaci v „adidaskách“ apod. nepochopitelné. S úsměvem se vnoučata dívají na fotografie dědů a babiček oděných v dětském věku za války do jakýchsi příšerných šatů. S trpným úsměvem hledí na fotku dědy, jak šlape jako kluk na pedály staříčkého jízdního kola nohama v pozici „pod štanglí“ – pod rámem kola. Nová jízdní kola se za války nevyráběla a těch „prvorepublikových“ bylo na kopcovité Vysočině, na rozdíl od polabské roviny, málo. Dnes zcela samozřejmými převody nebyla kola vybavena, nebyla ani určena pro sportovní účely. Jíždě na kole se většina kluků učila na vypůjčeném kole od kamaráda. Také sportovní vybavení z předválečné doby – míče, brusle na kličku (tzv. „kanady“ nikdo neměl), pálky na stolní tenis včetně míčků, jsme si vzájemně půjčovali a střežili je „jako oko v hlavě“. Při jejich ztrátě nebo poškození náhrada nebyla. Volný čas jsme si v podstatě organizovali sami. Hodně jsme, díky fungující Husově knihovně, četli. Přečíst celého Jiráska, Baara a jiné spisovatele nebyl pro mnohé z nás problém. Pravidelně se navštěvovalo kino, od roku 1940 v novotou vonícím sále přebudovaného zámeckého rondelu, které mohlo promítat filmy i za protektorátu. Tento, byť cenzurovaný, kulturní produkt podle zásady „chléb a hry“ byl okupanty povolen. Ostatně zařazované týdeníky, s patričním komentářem o vítězstvích německé branné moci na všech frontách, měly za úkol psychologicky působit na návštěvníky kina. A nejen jim.

Díky nádherné okolní přírodě jsme si užívali lesa se vším, co nám mohl v létě i v zimě nabídnout. V letním období koupání v tehdy čistých rybnících. Při tom zapomenout na vše negativní, co nám doba válečná do našeho mládí denně přinášela. Toulat se lesem bylo možné za každého počasí. Sbírat houby a jiné lesní plody, přemýšlet nebo mysl vypnout v tom ohromném, vůni stromů provoněném chrámu přírody. Milovníky koupání zval

především rozlehlý rybník Peklo, ke slunění jeho břehy Pod Novákova – v odpoledním čase, dopoledne protilehlý břeh U Višniček. Na plavce byl „pasován“ každý, kdo přeplaval Peklo mezi těmito protilehlými břehy tam a zpět. V čase válečném se ještě navštěvovala Vítkova plovárna s půjčovnou lodiček a maňásků, o kterou vzorně pečoval správce pan František Procházků s jeho paní. Občas se ozýval jeho zvon, kterým upozorňoval veslaře na povinnost vrátit na plovárnu zapůjčená plavidla. Podle pamětníků a dochovaných fotografií, dobová plovárna, kterou známe dnes již jen z Vančurovy povídky *Rozmarné léto* nebo ze stejnojmenného filmu režiséra Jiřího Menzela. Připomeňme, že autor této nádherné povídky, spisovatel Vladislav Vančura, byl nacisty zastřelen 1. června 1942 na střelnici v Praze po atentátu na Reinharda Heydricha od 27. května do 3. července 1942 prováděným zvýšeným nacistickým terorem.

Ve válečných letech nebyla v Polné nouze o sních. Vydržel od prosince do konce února a nebylo ho málo. Sáňkovalo se na „Amyloňáku“ pod Kateřinovem, kde jsou dnes zahrádky, lyžovalo se na svazích u Anežčina mostu. Nejschopnější lyžaři dokázali sjet průsmykem vedoucím z vrcholu Homole na zamrzlý chobot rybníka Peklo vedle „Paraplete“. Březinou se projelo na lyžích nad Věžničku, kde byl další oblíbený svah, který se musel pro každý opakovaný sjezd vyšlapat – žádný vlek. Před návratem domů zastávka v hostinci u Fanky Vomelové na hrnek lipového čaje. Lyže od polenských výrobců z jasanového dřeva byly univerzální – běžky i sjezdovky v jednom provedení společně. Vázání bylo zhotovené z kožených řemínek od sedláře a jako „lyžáky“ normální vysoké boty, ve kterých se chodilo do školy. Při pohledu na dnešní vybavenost lyžařů je nepochopitelné, že se při tehdejších vybavení nikdo nikdy nezranil. Po celou zimu se na zamrzlém rybníku Peklo bruslilo a hrál hokej s vybavením, které by dnes vyvolalo u našich potomků úsměv na tváři. Zimy ve čtyřicátých letech minulého století byly kruté, uhlí bylo na příděl a bylo ho málo. Se dřevem to na Vysočině bylo lepší, Polenští měli možnost získat na místních pilách tak zvané krajinky a tehdy ještě i piliny. Místní klempíři vyráběli plechová pilinová kamna – piliňáky. Byly ve tvaru válce, do kterého se vkládala plechová vložka – buben naplněný pilinami, udusanými kolem do středu umístěné dřevěné, následně vysunutě vložky. Po zapálení otvorem ve spodní části kamen prohořovaly piliny otvorem do středu bubnu. Kamna se často rozžhavlila „do červena“, což bylo nebezpečné na dotyk pro malé děti. Při využití uvedeného způsobu vytápění se podařilo místnost na kratší čas dobře vyhřát.

V ojedinělých případech kamna mírně „bouchla“. Odtud známé rčení „bouchl jako piliňáky“, o hlasitém projevu, pro malichernost rozzlobeného chlapa. Piliny se z protipožárních důvodů skladovaly ve sklepech, kde se pak navzdory tomu plnily do „bubnů“ při zapálené svíčce. Naštěstí žádný sklep tehdy nevyhořel.

S „palivem“ měli při nedostatku benzínu a nafty potíže motoristé. Náměnou byl dřevoplyn – generátorový plyn vyrobený ze dřeva, jehož hlavní složkou je vodík a kyslíčník uhelnatý. K jeho výrobě sloužilo monstrózní zařízení umístěné v zadní části nákladního, někdy i osobního automobilu.auta po dobu okupace stála většinou „na špalkách“ v garážích. Válečné zimy provázely silné mrazy, časté byly ve škole již zmíněné uhelné prázdniny. Při delším pobytu venku a nedostatečném přidělovém oblečení a obuvi hrozily omrzliny, které některé z nás postihly. Oblíbené rčení „zima jako v Rusku“, kde byly tehdy ještě silnější mrazy než v protektorátu, denně poznávali němečtí vojáci na východní frontě. V zimě 1942/1943 mrzli před Stalingradem v obklíčení Rudou armádou až do kapitulace podepsané jejich maršálem F. Paulusem 2. února 1943. Porážka německých vojsk ve stalingradské bitvě Rudou armádou způsobila první přelom ve 2. světové válce. S nadsázkou je možné konstatovat, že by jim nepomohla ani akce „Winterhilfe“, protektorátními úřady nařízená sbírka „Zimní pomoc vojínům v poli“, která bezúspěšně proběhla v protektorátu a samozřejmě i v Polně. Pojem Winterhilfe tak pouze rozšířil naši slovní zásobu němčiny. Na mapách jsme stále více poznávali místa západně od Stalingradu až k hranicím Československa.

V roce 1945 se konec „tisícileté“ Velkoněmecké říše nezadržitelně blížil. Německá fronta se na východě i západě Evropy pod silicím tlakem spojenců stále více hroutila. Od konce března jsme viděli projíždět přes Polnou kolony vozů tažených koňmi plné německých válečných uprchlíků z Polska a Horního Slezska na západ před postupující Rudou armádou. Tentokrát zaslouženě prchali „vítězové“ na rozdíl od českých uprchlíků nucených opustit své domovy v českém pohraničí v roce 1938 po mnichovském diktátu. Ochranu německým uprchlíkům měla poskytovat, stejně jako později přes Polnou ustupujícímu Wehrmachtu, jednotka SS ubytovaná od počátku roku 1945 v budově dívčí školy v Poděbradově ulici a v nedaleké Záborné. V květnových dnech stavěli příslušníci německé jednotky SS, ve které byli i Rakušané, na každém konci ulice stráž ozbrojenou samopalem a ručním granátem za pasem. S blížící se frontou někteří občané údajně slyšeli

z moravské strany dunění dělostřelecké palby. Koncem dubna začali Němci budovat na přístupových cestách k městu v okolí mostů protitankové zátarasy. Na jejich stavbu byla vyhlášena protektorátními úřady pracovní povinnost pro muže z Polné a okolních obcí, v jejichž dosahu byly zátarasy budovány. Německá armáda přehající na západ je při rychlém postupu Rudé armády již nestačila využít.

Polenští občané ještě stačili prožít v poměrném klidu, již poslední, válečné Velikonoce. Vrbového proutí na pletení pomlázek bylo za protektorátu dostatek. My, kterým se již „zapalovala lýtka“, jsme si o velikonočním pondělí přivstali, abychom stihli vyšlehat pohledné polenské vrstevnice ještě v noční košilce. To se nám sice moc nedařilo, ale odměna v podobě cibulí obarveného vajíčka, či jiné podobné pozornosti, nás neminula. Velikonoce se ani tehdy neobešly bez tradičního koulení vajíček na stráni nad rybníkem Peklo. Odpolední či večerní taneční zábava, jak bývalo zvykem, se nekonala. Za okupace byly bály, plesy a podobně zakázány. O Velikonočních se zvěstuje, že život zvítězil nad smrtí, pravda nad lží, spravedlnost nad nespravedlností, láska nad nenávisť. S blížícím se koncem války zvěstování víc než pravdivé.

Počátek měsíce května roku 1945 byl chladný a deštivý. Dokládají to, kromě pamětníků, dobové fotografie polenských občanů, oblečených do kabátů a hlídek německých vojáků procházejících městem v dlouhých „feldgrau mantlech“. Patřili k 21. pluku SS, jehož na 600 příslušníků bylo dislokováno v Polné a Záborné, kde měli velitelství. Uvedené údaje jsme samozřejmě tehdy nemohli znát. Krátký čas pobývala jednotka německých vojáků s automobily pod stromy na Kateřinově vedle „Metrovky“ před jejich nočním únikem na západ.

První máj, jako svátek práce, se za protektorátu v Polné neslavil. Měsíc květen tradičně patřil, za okupace stejně jako dnes, večerním májovým pobožnostem. Polenští v posledním válečném máji procházeli na „májovou“ do kostela svaté Anny na Sezimově náměstí mezi německými patrolami pochodujícími městem. Postrádali v tomto roce na „májové“, farníky i bezvěrci oblíbeného, kněze P. Vincence Řihu. Chyběl jeho ministrantům i chlapům v hospodě u mizerného válečného piva při večerní partičce mariáše. V srpnu roku 1944 byl zatčen Gestapem za odbojovou činnost a vězněn v koncentračním táboře kdesi v Německu.

Do Polné stále více pronikaly zprávy o rychlém postupu Rudé armády na území Moravy. Rozhlasové přijímače – bedýnky, jak se jim lidově říkalo, –

byly opět v nepřetržitém provozu. Dopoledne 5. května se polenští občané dozvěděli z vysílání pražského rozhlasu, že v Praze vypuklo povstání. V zápětí se z rozhlasu ozývalo volání o pomoc v boji sváděném českými občany s příslušníky německé armády o budovu rozhlasu v Praze na Vinohradské třídě. O druhé hodině odpolední vyvěsili polenští občané, členové předválečného Junáka, nejstarší místní skaut Rudolf Vytlačil a Vladimír Prokop na věži chrámu Nanebevzetí Panny Marie československou vlajku. Byl to po dlouhých letech okupace první opravdový závan blížící se svobody. V Praze se podle rozhlasových zpráv stavěly barikády. Na polenském rynku kráčely, pod československým praporem vlajícím na věži chrámu a již i na několika měšťanských domech, patroly plně ozbrojených německých vojáků – příslušníků početného policejního pluku SS, ze stále ještě obsazené budovy dívčí školy v Poděbradově ulici. Atmosféra, obrazně řečeno, začala i v Polné houstnout. Mezitím byl starosta Jaroslav Zacharník vyzván ke schůzce s velitelem pluku SS v dívčí škole. Po vyslání kurýra s odmítavou odpovědí došlo k rychlému setkání obou představených – města Polná a německé posádky – v domě „U Culků“. Velitel pluku žádal klid zbraní a bezpečný odjezd posádky – již připravované k odjezdu – z města bez zbytečného krveprolití. S touto dohodou nemohli být občané ihned narychlo seznámeni. Obchodníci, v očekávání věcí příštích, zatáhli z obavy rolety a zavřeli krám. Více odvážní občané podle české „tradice“ začali, tak jako v roce 1918, likvidovat tentokrát nacistické symboly a štetkou namočenou v barvě odstraňovat německé nápisy. Procházející policejní německé hlídky již takové činy vnímaly netečně; zřejmě i ony měly své pokyny.

Z historických dokumentů víme, že na konec války se od měsíce dubna připravoval, tak jako v jiných místech protektorátu, Revoluční národní výbor. Ustavující schůze se konala 24. dubna v domě Josefa Forstnera, za účasti zástupců, dnes bychom řekli širokého politického spektra. V abecedním pořádku to byli Josef Forstner, Karel Grábner, Václav Kouklík (štábní kapitán v záloze), Jindřich Pešák a oblíbený učitel náboženství – katecheta ThDr. Jan Pořícký. V ilegality se v tomto období připravovali předváleční činovníci skautské organizace Junák v jedné ze zámeckých místností vybavené přineseným rozhlasovým přijímačem. Opět v abecedním pořádku to byli Jiří Dvorský (tehdy ještě Frühbauer), Bohuslav Hladík, Rudolf Vytlačil a Václav Vytlačil. Díky jejich aktivitě jsme se i my, členové předválečného Skauta, seběhli v odpoledních hodinách na dohodnuté shromaždiště do zámku, kde nás kolem 14. hodiny bylo na 70 členů. Zapojili jsme se do

spojovací, zpravodajské a průzkumné činnosti v okolí města pro Revoluční národní výbor. Úkoly nám zadával, již výše uvedený Václav Kouklík – vojenský velitel města. Znali jsme ho dobře jako kantora a ředitele školy do doby, než ji musel jako ruský legionář nuceně z příkazu protektorátních úřadů opustit.

Členové Revolučního národního výboru v Polné promlouvají ke shromážděným občanům dne 5. května 1945 odpoledne před budovou radnice

O páté hodině odpoledne jsme Václava Kouklíka opět spatřili, když se z valníku přistaveného před radnicí, představili shromážděným občanům na Husově náměstí členové Revolučního národního výboru. RNV převzal správu města od dosavadního starosty Jaroslava Zachárníka. Postihl ho těžký úkol, starat se o správu obce za Protektorátu Čechy a Morava, v němž, za nesmírně obtížných podmínek, čestně obstál. Snadné to neměl ani RNV, kdy ve stejném čase byl na Kaplance založen Národní výbor v čele s Rudolfem Strakou, bývalým dělesloužícím vojákem československé armády a Ing. Karlem Sázavským, údajně s poněkud dobrodružným záměrem – postavit se Wehrmachtu ozbrojeně na odpor. Aktivitu, která by pravděpodobně

skončila pro obyvatelstvo masakrem, členové RNV moudře odmítli a pod pohrůžkou zajištění jeho členů byl ve večerních hodinách Národní výbor rozpuštěn. Velení německé posádky po dohodě s RNV přislíbilo, že proti občanům nezakročí, pokud její příslušníci nebudou napadeni. Vyhradilo si střežení Poděbradovy ulice, kde byla posádka ubytována. V ulici bydlela i naše rodina. V noci jsem odběhl ze skautského shromaždiště v zámku něco sníst k rodičům. Z výklenku sousedního domu na mne namířil německý voják opásaný ručními granáty samopal a hlasitě zavolal: „*Halt! Hände hoch! Wohin?*“ Vypadla ze mne odpověď „*Ich wohne her*“ a ukázal jsem mu klíč od domu. Sledoval, až odemknu a já hned rychle zmizel za dveřmi. K něčemu byla tehdy nenáviděná němčina dobrá. V noci jsem se již vracel zadním východem z domu přes potok do zámku plnit své povinnosti. Před odchodem mne otec stačil naučit zacházet s puškou, kdyby na mě nějaká zbyla. Nezbyla. Nalezené zbraně a munici, odhazovanou ustupující armádou, jsme odevzdávali na radnici k vyzbrojení starších občanů. Stále ještě trvala válka. Vždyť zmíněný policejní pluk opustil Polnou teprve 7. května 1945. Kapitulace Německa byla podepsána 8. května. Městem stále projížděly kolony různých povozů naložených uprchlíky s jejich skromným majetkem. Mezi nimi i vozidla ustupujícího německého vojska – nákladní a osobní automobily, obrněné transportéry a jiná vojenská technika. Za tohoto zmatku jsme chodili sbírat odhozenou munici podél silnice mezi Zábornou a Polnou. S bedničkami munice jsme se plazili příkopem zpět do města. Později, to již projížděli rudoarmějci, nás s municí kategoricky odmítali svézt na jejich koňmi tažených povozech. Na vrcholu záboreské silnice stál protitankový kanón s osádkou, která kryla postupující vojsko. U Záborné se ještě střílelo, po polích pobíhali vojáci a střelbu bylo dobře slyšet. V prachu silnice nad Zábornou ležel v černém kožichu oblečeném naruby padlý německý voják, kterého projíždějící Sověti, pronásledující Němce, bez povšimnutí míjeli. První den po kapitulaci Německa prožila Polná nálet. Devátého května dopoledne byla kolona německých vojenských vozidel jedoucích přes Husovo náměstí napadena hloubkovými letci Rudé armády. Několik vozidel bylo zasaženo, od výbuchu munice na vozidle začala hořet střecha budovy soudu, tři němečtí vojáci zahynuli. Zakrvácená vozidla jsme ještě mohli vidět na náměstí před jejich odklizením. Při náletu bylo poškozeno několik domů a zničeno mnoho okenních tabulí. S kamarádem Vaškem Martinů, kterému se po válce splnilo přání být pilotem, jsme zažili nálet v polenském zámku, když jsme se ukryli za silnou zdí zámecké

chodby, kterou prolétávaly kulky z kulometu prostřelenými dveřmi a sousedním oknem a do zámecké zdi se zarývaly střepiny ze shozené bomby na nádvoří. Cílem byla halda prken, pod kterou mohl pilot tušit ukrytý kanón. Nálet se pro skauty pobývající v zámku obešel bez zranění. Stopy po střepinách jsem si při návštěvě zámku prohlížel dlouho po válce, kde vydržely až do nové omítky koncem minulého století.

Válečná smrt nás mýjela v těch několika dnech až příliš často. Při jedné z našich hlídek v okolí silnic nás mýjel pancéřový vůz, na jehož kapotě vezli mrtvého důstojníka, na doprovodných vozidlech naložené kříže pro padlé. Z věže kolem nás jedoucího obrněnce na nás mířil samopalem voják. Měli jsme odvahu, neměli zkušenosti z nebezpečí, které číhá v každé válce.

Válka a po ní nalezená munice připravila o život mnohé spoluobčany a mezi nimi i naše vrstevníky. Z nalezených nábojů se vypáčením projektilu získával střelný prach. Manipulovalo se i s granáty. Konečná bilance – 11 občanů z Polné při takové neobezřetné činnosti zahynulo. Patřím mezi ty šťastné, kteří manipulaci s patronami přežili. Také i díky tomu, že jsem na svahu u Dobroutova včas přestal manipulovat, což jsem tehdy nevěděl, s protitankovou minou.

Válka skončila, skauti se podíleli na válečné kořisti. Oddíl Junáka získal stanové díly, na nás zbyly polní lahve atp. Získal jsem vojenské „tele“, které putuje v rodině dodnes. Na černém řemeni nožem neuměle vyrytým jménem původního držitele – Paul Maslořez. Kladu si otázku, kdo byl ten chlapec či muž, který s ním dobrovolně nebo nuceně šel po frontách druhé světové války, jehož válečné putování skončilo, pokud přežil, na Českomoravské vrchovině. Jaké byl podle jména národnosti tento voják Wehrmachtu, kam se vrátil a jaký byl jeho osud po válce? Válečné stezky jsou nevyzpytatelné. Znal jsem v družebním podniku z tehdejší NDR vrstevníka Kurta, jehož otec padl po napadení SSSR u Smolenska. Možná patřil k jednotce Wehrmachtu soustředěné v Polné před útokem na Sovětský svaz v roce 1941, která byla do bojů u Smolenska nasazena a podle vyprávění polenských občanů tam utrpěla značné ztráty.

Válka je krutá, zabíjí, mrzačí, ničí. Druhá světová válka, nejnákladnější v historii lidstva, měla za následek smrt 50 až 60 milionů lidí a 35 milionů raněných. Obětí války se v bývalém Československu stalo 360 tisíc, v Polné 81 lidí. Šedesát pět let od jejího skončení je pro někoho dlouhá doba, zejména pro občany, kteří toto období neprožili. V oboře pamětníků se, jak se říká, „kácí les“. Čas šestileté okupace nacistickým Německem byl pro naši

generaci se všim negativním, co nám až do revolučních květnových dnů roku 1945 přinesl, při poměření se současným šestiletím, nesmírně dlouhý. Po skončení války nám bylo plus mínus patnáct let. Do dovršení tohoto, pro člověka krátkého věku, jsme stihli vnímat světovou hospodářskou krizi, která na Polnou tvrdě dolehla, nebezpečí hrozící naší vlasti, kterou nás naučili milovat, z hitlerovského Německa. Být očitými svědky dvou mobilizací čs. armády, příchodu českých uprchlíků po ztrátě pohraničních území po potupné mnichovské dohodě a zradě spojenců³⁾, ve které jsme měli důvěru. Nestačili jsme se vzpamatovat z vyhlášení samostatného Slovenského štátu a již k nám z Německa táhla vojska Wehrmachtu, aby 15. března 1939⁴⁾ okupovala zbytek území Čech a Moravy na šest let, jeden měsíc a devatenáct dnů.

Pouhých patnáct let od našeho narození v čase svobodné Československé, masarykovské republiky ovlivnilo naše životy více, než si generace uvědomují. Proto je povinností pamětníků připomínat nejtragičtější kapitolu našich moderních dějin, která začala 15. březnem 1939 a skončila drtivou porážkou nacistického Německa státy protihitlerovské koalice jeho bezpodmínečnou kapitulací 8. května 1945.

Prameny a literatura:

archiv autora

Prchal, Jan: *Polná ve 20. století* (Linda Polná 2006)

Šup, Milan: *Bylo nám patnáct* (in: *75 let Junáka Polná*, 2000)

Poznámky

1) Stecken je v němčině „hůl“

2) V lidové mluvě Sezimovo náměstí

3) O historii Polné v roce 1938 a v období tzv. druhé republiky bylo pojednáno ve sborníku *Polensko*, č. 2/2008

4) O událostech 15. března 1939 v Polné bylo pojednáno ve sborníku *Polensko*, č. 2/2009

Duben a květen roku 1945 v Polné

Každý kraj, město, obec u nás mají svoji smutnou i hrdinnou historii z doby fašistické okupace. Značné byly ztráty těch nejstatečnějších, kteří byli zapojeni a zemřeli, ať již kdekoli, v odboji, či těch, kteří byli popra-

veni, věznění v koncentračních táborech a nacistických věznicích, umírali při bombardování v tzv. totálním nasazení, nebo při likvidaci zbraní na konci války a po ní; mnoho lidí zahynulo jako oběti rasové nenávisti a v přímém boji s fašisty na frontách.

Polná a Polensko nečiní výjimku. Statistika a jmenný seznam totálně nasazených a transportovaných do nacistických koncentračních táborů ukazuje, kam byli zavlčeni naši lidé za okupace, z nichž se řada nevrátila. Počet zmařených lidských životů nám připomínají jména na bronzových deskách nosného podstavce pomníku padlým na Husově náměstí v Polné.

Rok 1944 a první měsíce roku 1945, kdy již armády spojenců na frontách rychle postupovaly, přibližovaly porážku hitlerovského Německa. Doklady o událostech tohoto období pečlivě shromažďovalo polenské muzeum. Z vyprávění účastníků, zachovaných záznamů a dokumentů, popsala toto období kronikářka Karolína Tesařová, jednak v kronice, jednak ve své práci Jaro našeho osvobození (archiv Klubu Za historickou Polnou).

Zachoval se i bohatý fotografický archiv s mnoha zajímavými záběry polenských fotoamatérů. Zejména polenský notář JUDr. Antonín Erhart a Stanislav Hercík pořídili řadu kvalitních autentických snímků; při jejich pořizování často velmi riskovali. V červenci roku 1945 se sešla čtyřčlenná komise ve složení: P. Jan Pořícký, Jindřich Pešák, Karel Grábner a Jan Vacek (členové Revolučního národního výboru, později Národního výboru), aby z dokumentů a na základě svědectví mnohých polenských občanů i vlastních prožitků doplnila zápisy, provedené Karolínou Tesařovou. (Tyto údaje nebyly dosud nikdy vydány tiskem a existují jen v několika kopiích strojopisu; pozn. redakce.)

Dne 20. dubna sešlo se asi 13 mladíků na nádraží, ozbrojeni dvěma loveckými puškami se dvěma náboji, několika revolvery a jedním železným sochořem. Ve Filipovských Chaloupkách měli v úmyslu zmocnit se zbraní německé domobrany. Skupiny Němců – členů domobrany zajistili, avšak beze zbraní; ti je odkázali do Ždírcce, kde měly být zbraně uloženy ve škole, zajištěny hlídkou. Skupina ozbrojených mladíků z Polné se proto vydala do Nových Dvorů. Zde

zajistili a odzbrojili řídicího učitele Böra a sedláky Nieblera a Riedla. Získali celkem 13 pušek, náboje a revolver. Vše poté uschovali na Zápeklí v Jarošově stodole a v „lejtě“. Skupina se později rozrostla na 22 lidí. Od 25. dubna 1945 vyvíjeli členové skupiny odbojovou činnost. U Rudolce přerušili telegrafní vedení z Jihlavy do Žďáru; ostřelovali německou kolonu, v úseku Dobronín – Kamenná poškodili výbuchem železniční trať a na 12 hodin zastavili provoz vojenských vlaků. Vyhozením mostku došlo k havárii, při níž bylo zraněno 12 polních četníků.

Dne 24. dubna se konala schůzka již kompletního RNV a tento den je považován za ustavující. Na základě hlášení vrchního strážmistra Františka Zadiny však existoval ještě jeden Národní výbor v Polné, ustavený rovněž koncem dubna roku 1945. Členové tohoto NV byli orientováni radikálně a připravovali se na vojenský střet s německou posádkou.

Dne 5. května došlo k jednání mezi zástupci obou složek (RNV a NV) na Kaplance, kde byli členové NV informováni zástupcem RNV o převzetí městské správy a byli vyzváni, aby radikální NV rozpustili. To bylo na schůzce odmítnuto, načež se na schůzku dostavil bezpečnostní referent RNV Václav Kouklík s Jindřichem Pešákem s varováním o odzbrojení a zajištění členů ilegálního NV. V noci z 5. na 6. května se konala tajná schůzka s bývalými čs. důstojníky za účelem získání zbraní k případné obraně města (byl předpoklad vojenského střetu německého Wehrmachtu s postupující Rudou armádou; v prostoru Hrbov – Brzkov bylo soustředěno velké množství německé vojenské techniky a vojska, v Polné byly počátkem května budovány protitankové zátarasy). Na náměstí se zakrátko vytvořil shluk lidí. Na věž hlavního kostela byla Rudolfem Vytlačilem a Vladimírem Prokopem vyvěšena čs. státní vlajka; krátce nato visely vlajky téměř na všech domech Husova náměstí. Při zabarvování a odstraňování německých nápisů procházeli hlídkující příslušníci Schutzpolizei nevšímavě. Před radnici byl přistaven valník pro členy Revolučního národního výboru. Byl zahájen Tábor lidu. Občané byli vyzváni ke klidu a pořádku, aby všichni dbali pokynů RNV a pře-

dávali tyto informace dál. Starosta Jaroslav Zacharník předal správu radnice přítomným členům RNV, kteří byli shromážděným občanským představením. Vše proběhlo za hlídkování německé posádky a pod namířenými kulomety z oken u řezníka Procházky. Současně byly vyvěšeny plakáty a vyhlášky RNV. Revoluční národní výbor měl deset členů: Jindřich Pešák, Václav Kouklík, Karel Grábner, Josef Skočdopole, Čeněk Kašpárek, Josef Forstner, Dr. Jan Pochobradský, P. Jan Pořícký, Jan Vacek a Václav Pátek. Schůzky RNV se konaly v bytě u Forstnerů od 20. dubna 1945.

Dne 7. května. Z budovy soudu na Husově náměstí byly odstraněny hodinové cimbály. V odpoledních hodinách zahájila německá posádka odsun z města. V prostoru u Hruškových Dvorů byla kolona napadena sovětskými letci.

Dne 8. května byla prohlédnuta budova školy v Poděbradově ulici, do minulého dne v držení německé posádky. Informace o tom, že je škola podminována se nepotvrdily. Jako pyrotechnik se RNV přihlásil Rudolf Vytlačil. Přišla zpráva, že v Körnově cihelně při silnici z Polné do Dobronína byla odzbrojena skupina vojáků Wehrmachtu – Němců a Maďarů. Jindřich Pešák nařídil zbraně vrátit, aby nedošlo k případným incidentům a zmaření zbytečných životů. RNV stále neměl k dispozici zbraně. Byl vypracován plán k případnému odvodu žen a dětí, kdyby došlo ve městě k vojenským akcím. Z Německého Brodu bylo oznámeno vyhlášení stanného práva a 18 mrtvých, z Chotěboře, Velké Losenice a Krucemburku velké boje. K večeru hlásí hlídka z věže kostela výbuchy a požár nad Německým Brodem (Němci ničili letiště). Večer odjely z Polné poslední zbytky německé posádky. V průběhu dne byly vytvořeny pohotovostní oddíly z řad obyvatelstva, dále pořádkové čety, jimž byly rozepsány služby. Nalezené a zabavené zbraně byly svěřeny jejím členům. Tyto skupiny měly zajišťovat úkoly RNV. Velitelem ozbrojených složek byl jmenován Václav Kouklík, který se tak stal oficiálně vojenským velitelem města. Dále byly vytvořeny čtyři bezpečnostní obvody, které zahrnovaly 5 až 8 obcí v okolí města. Každý obvod měl svého velitele.

Dne 9. května. Od půlnoci přes Polnou ustupovala vojska Wehrmachtu, jedna kolona za druhou směrem na Věžnici a Štoky... Přibližně po 9. hodině ranní projížděly městem další kolony vojenských vozidel Wehrmachtu. Od severu přilétli hloubkoví letci Rudé armády, kteří začaly bombardovat město. Údajně to bylo šest letadel, která provedla dva nálety na město. Bomby padaly a vybuchovaly – v bednárně pily Jindřicha Procházky Na Podhoře, domku Čumplů v Jungmannově ulici, kde vyhořela část domu, u Müllerů v Komenického ulici, v objektu obuvnického družstva v Jungmannově ulici, v Radoušově zahradnictví u hřbitova; na nádvoří zámku... Jedna z pum zasáhla německé nákladní auto s municí v prostoru Husova náměstí u budovy soudu. Objekt od vybuchující munice začal hořet. Zadní voj kolony vozidel místo, kde dvě vozidla hořela, objel a spěšně dojížděl předvoj kolony. Když Němci odjeli, z domů vycházeli lidé, přivoláni byli hasiči. Kolem 10. hodiny přijeli od Dobrouтова dva vojáci Rudé armády na motocyklech. Nejprve zastavili pod Židovským městem u obchodu pekaře Jozla, kde se chtěli napít z městské pumpy. Ihned byli obklopeni lidmi, paní Rosendorfská (žena železničáře) přinesla láhev vína, kterou vojáci vypili. Rozdali lidem pár punčoch a pokračovali v jízdě; jeden projel Karlovým náměstím, kde ho zdrželi vítající občané. Valentin Indus jako druhá „spojka“ projel „Rumerákem“ a na křižovatce v Palackého ulici se přivítal se skupinou občanů, kde je společně vyfotografoval JUDr. Antonín Erhart. Chvilí poté přijížděla od Záborné německá vojenská vozidla v plné zbroji. Valentin Indus se samopalem na prsou jim přes varování občanů kráčel vstříc ve snaze je zastavit; když zjistil, že z prvního auta míří kulomet, schoval se za kašnu. To již kolona křižovatkou téměř projela; náhle však zazněl z posledního vozidla výstřel, který Induse smrtelně zranil. Příslušníci Wehrmachtu odjeli Varhánkovou ulicí směrem na Hrbov; k Indusovi byl přivolán MUDr. Šafařík a zdravotní sestra. Po ošetření v narychlo zřízeném lazaretu byl těžce zraněný Indus odvezen sanitkou do Havlíčkova Brodu, kde zranění podlehl. Krátce nato přijela od Dobrouтова početná skupina ruské vojenské techniky; nejdříve důstojníci v autě, za

nimi již tanky a nákladní automobily. První ruský tank přijel na Husovo náměstí hodinu před polednem, kde byl přivítán občany. Tři ruské tanky zůstaly do druhého dne na náměstí, jeden se ráno 10. května zapojil do přestřelky s německým tankem snažícím se projet Příbyslavskou bránou na Hrbov. Při střelbě z ruského tanku byla poškozena budova Kaplanky a Šicův domek; střela z německého tanku zasáhla Hlaváčův dům. Mezitím přišla zpráva ze Záborné o vojenském střetu místních ozbrojených obyvatel s německými vojáky v lese u obce. Při boji byli zabiti čtyři občané ze Záborné; z rozhodnutí RNV byl z Polné vyslán na pomoc Záborenským tank s ozbrojenou posádkou; tank zapůjčili Rusové. Ten den byl zatčen německý generál (v zápise je uvedeno jméno Reichemann), který byl držen na pokoji hotelu „Koutný“ až do eskortování do Jihlavy.

Dne 10. května. V ranních hodinách zažili obyvatelé Havlíčkovy ulice vojenský střet vojáků Rudé armády s Němci v prostoru u hřbitova. Němci ustoupili k Hrbovu a Brzkovu. Jeden ruský tank ostřeloval silnici na Hrbov, plnou německé vojenské techniky, z prostoru na Horním městě za hospodářskou školou. Před polednem přijeli další Rusové, dle zápisu jich bylo „více a více“. Odzbrojovali zajatce a na dvoře radnice je prověřovali. U kostela sv. Barbory bylo několik zajatých Němců (údajně příslušníků SS) zastřeleno a společně s vojáky Wehrmachtu padlými v Polné a okolí byli pohřbeni do společného hrobu u sv. Barbory. Celý den projížděli městem Rusové. Do Jihlavy byli odvedeni první zajatci - němečtí vojáci.

Dne 12. května. Po ruské armádě, která většinou postupuje dále na západ, přijíždějí Rumuni. Dorozumívací řeč je němčina, kterou mnozí dobře ovládají. Je vedro a ze všech stran je stále slyšet střelba. Lazaret byl přemístěn z Kaplanky do Varhánkova ústavu. Zajatci jsou internováni prozatímně na sokolském cvičišti; někteří přicházejí do zajetí sami bez doprovodu a dobrovolně. Několik set jich je později odváděno do Jihlavy. Rumunští důstojníci, ubytovaní po bytech, žádají po městě velké množství potravin; proběhlo s nimi jednání o zásobování. Jejich koně spásají obilí na polích a způsobují tak velké škody obyvatelstvu. Rumunští vojáci spí ve stanech a v povozech

nebo jen pod širým nebem po stovkách v prostoru nad Anežčíným mostem směrem k Bradským loukám, pod Amylonem, za hřbitovem, v Dobroutově, u Věžničky, u Záborné... Věžnička, kde Rumuni odvádějí obyvatelům násilím dobytek, žádá pomoc z Polné. Další incidenty jsou hlášeny i z jiných míst. Po dohodě s rumunským vedením jsou určovány hlídky, aby se zamezilo krádežím a škodám.

Dne 15. května. V Saláškově stodole došlo před 16. hodinou k výbuchu uskladněné munice. Následkům velké exploze podlehl 18 rumunských vojáků, kolem 40 bylo zraněno. Večer se konala schůze na doplnění RNV.

Dne 16. května byl zahájen svoz nalezené munice do Klusáčkovy skalky, kde byly výbušniny zneškodňovány pyrotechnikem Rudolfem Vytlačilem.

Dne 18. května bylo rozhodnuto používat namísto Revoluční národní výbor již jen označení Národní výbor Polná. Zatčená obchodnice německé národnosti Birkeová z Polné byla vyslýchána; údajně měla vědět, kdo byl udavačem polenských komunistů.

Dne 19. května odjíždí část rumunské armády; zbývající část jejich posádky byla po mnoha stížnostech občanů stažena za město.

Dne 31. května se do Polné vrátil P. Vincenc Říha, vězněný v koncentračním táboře u Norimberku.

Dne 10. června se na Husově náměstí konal za přítomnosti představitelů rumunské a Rudé armády velký Tábor lidu; slavnostní projev představitelů Národního výboru v Polné a rozloučení s posádkou.

z poznámek P. Jana Poříckého, Karla Grábnera, Jindřicha Pešáka, Karla Maštery a Jana Vacka a svědeckých výpovědí Miroslava Melouna a Jana Krátkého uspořádal Jan Prchal

(Z dobových zápisů a zaznamenaných svědectví byly použity na doplnění již několikrát otištěných historických údajů z konce války jen některé méně známé informace)

Polenský patriot Ing. Milan Šup oslavil osmdesátiny

Osmdesát let života oslavil 6. února 2010 vlastivědný badatel a regionální historik, dobrý a skromný člověk – Ing. Milan Šup, rodák z Polné.

Když jsme se s Milanem Šupem po roce 1990 setkali na poli polenské historie, záhy jsem získal nejen dobrého učitele a rádce v oblasti regionálních dějin, ale také skvělého staršího kamaráda. Další společné zájmy – literatura, příroda, les, sbírání hub.. – toto přátelství umocnily. Když man-

želé Šupovi někdy v roce 1997 prodali svůj dům v Poděbradově ulici, jejich návštěvy Polné prořídly. Ale při každé jejich další cestě do Polné jsme si našli chvílku, abychom si předali informace (většinou novinky týkající se Polné a jejich obyvatel) navštívili les, poseděli u sklenice oroseného pivečka... Rád vzpomínám i na chvíle, které jsme v minulých letech strávili v Praze, kde Milan Šup trvale žije, ať již to byla společná posezení u stolu v hospodě „U Tygra“ ve společnosti spisovatele Bohumila Hrabala nebo čtyři dny společné účasti (spolu s Františkem Machem, MUDr. Petrem Vašíčkem a vzácným člověkem Dr. Bohumilem Černým) na mezinárodním kongresu historiků k Hilsneriádě v listopadu 1999 na Karlově univerzitě... U příležitosti 100. výročí justičního omylu jsme se podíleli na vydání sborníku *Hilsneriáda*, do něhož byla zařazena jako úvodní studie Milanova práce *Polná v roce 1899*. Sborník se po rozebrání (prodával se i v renomovaných knihkupectvích v Praze) dočkal druhého doplněného vydání. Společně působíme od obnovení sborníku Polensko v roce 1996, vlastně již patnáctý rok, v jeho redakci. Spolupráce na téma „Polná“ a „Polensko“ probíhala intenzivně i formou korespondence. Spoluautorsky jsme uspořádali a vydali publikace *Dobrotov* (Linda Polná 2006), *Polenské pivovary, hospody a hospůdky* (Linda Polná 2004) a několik článků. Velmi oceňuji pomoc, kterou mně Milan Šup spolu s Jaromírem Procházkou a Filipem Plašilem poskytl při

korekturách několika dalších publikací, jako např. *Polná v 19. století*, *Polná ve 20. století*, *Biografický slovník Polenska*, *Polná aj*.

Milan Šup napsal a vydal tiskem na 80 příspěvků zaměřených na historii Polné a regionu, z nichž většina vyšla na stránkách Polenska. Další dvacet až třicet jiných příspěvků publikoval v různém periodickém tisku. Jak je z dosavadního bibliografického soupisu patrné, jeho historicko-badatelský zájem je směřován na oblast hospodářství, průmyslu, obchodu a podnikání (zejména historie pivovarnictví a obuvnictví v Polné), dále případ Leopolda Hilsnera, městskou správu a politický a veřejný život... V řadě svých původních článků použil i osobní vzpomínky související se zpracovávaným námětem. Vedle Břetislava Rérycha a Bohuslava Hladíka je Milan Šup nejplodnějším polenským autorem.

Milan Šup vyrůstal, stejně jako jeho oblíbený spisovatel Bohumil Hrabal v prostředí Měšťanského pivovaru v Polné. Dá se říci, že oba chlapci navštěvovali stejná místa – identická zákoutí pivovarských objektů, znali stejné lidi, již v dětském věku tajně ochutnávali lahodné polenské pivo..., i když s rozdílem přibližně dvaceti let (Bohumil Hrabal vyrůstal v pivovaru v letech 1916 až 1919, Milan Šup od roku 1930 do svých třinácti let). Dědeček Karel Taur byl majitelem továrny na obuv na Dolním městě v Polné a otec sládkem v pivovaru. Po vychození obecné a hlavní školy v Polné se Milan jeden rok učil v obchodě Rudolfa Chlebečka obchodníkem. V roce 1945 se rodina odstěhovala do Frýdlantu v Čechách a pak do Jablonce nad Nisou, kde otec pracoval jako sládek v místních pivovarech. Do roku 1949 navštěvoval Obchodní akademii v Lounech a potom pracoval v pražském podniku PAL ve Kbelích. Po ukončení vojenské služby v Plzni (1951–1953) působil v ekonomickém oddělení n. p. PAL. Po centralizaci útvarů vnitřní kontroly se stal zaměstnancem Sdružení příslušenství motorových vozidel, po další reorganizaci v roce 1965 působil na generálním ředitelství Čs. automobilových závodů (následně APK – Automobilový průmysl-kombinát). Při zaměstnání dálkově studoval na výrobně-ekonomické fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze, kde v roce 1967 promoval. Od roku 1989 byl zaměstnán na Federálním ministerstvu kontroly ČSFR jako ředitel odboru. Do důchodu odešel v lednu 1993.

Ing. Milan Šup je významný lokální patriot a popularizátor polenských dějin. Polensko zná po stránce historické, přírodovědné, místopisné i statistické. V jeho archivu je uloženo velké množství literatury se vzta-

hem k regionu a z pozůstalosti rodičů a prarodičů zajímavé a cenné písemné doklady k dějinám rodného města. Jeho vřelý vztah k Polné, zápal pro historii a etnografii Polenska, pilná publikační činnost jsou obdivuhodné a řadu lidí v našem městě v mnohém inspirují. Svůj vztah k Polné vyjádřil Milan Šup v knize Polná, která v tyto dny vychází: *Rodné město Polná se svojí bohatou historií, významnými památkami, protkané hladinou rybníků, lemováno četnými lesy s jejich neopakovatelnou vůní domova, je již osmdesát let mou srdeční záležitostí. S kamarádem z dětství Honzou Krátkým – Lososem – jsme o vztahu k našemu rodišti říkali, že trpíme nemocí s diagnózou Polná. A nejen to. Snažili jsme se touto chorobou nakazit s větším či menším úspěchem manželky, děti, přátele i spolupracovníky po zpra-vidla „povinné“ přednášce o našem městečku v srdci Českomoravské vrcho- viny. Můj vztah vyjádřila moje maminka, polenská rodačka, která se svými bratry Karlem a Zdeňkem Taurovými přes příkoří padesátých let minulého století na město nezanevřeli. V dopise k jednomu životnímu jubileu se společně zaslanou publikací Bohuslava Hladíka Historický kalendář města Polné, na- psala: „Tato malá knížka ať Ti připomíná Tvoje malé, rodné městečko na Vyso- čině, které jsi měl svým způsobem rád a do kterého se stále rád vracíš.“*

Vážený a milý příteli, za všechny členy Klubu Za historickou Polnou, redakci sborníku Polensko, jeho čtenáře, jakož i za čtenáře Polenského zpravodaje, na jehož stránkách jsi také Poleňákům připomínal bohatou historii jejich města, za Polnou... Ti přeji, abys mohl ještě dlouho ve zdraví pokračovat ve své bohubilé činnosti a mnohým z nás svým čtivým literárním jazykem přibližoval zašlé časy.

Jan Prchal